

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาหมู่บ้าน
วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้าน
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ดำเนินการโดยวิธีการศึกษาภาคสนาม ได้สอบถาม และ
สัมภาษณ์ ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนอาวุโส พระสงฆ์ ครูอาจารย์ หมอเหยา สมาชิกองค์การ
บริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรี เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จากนั้นได้นำข้อมูล
มาแจกแจง และวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ และประเด็น
ปัญหาดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาบ้านโคกโก่ง ตำบล
กุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลของการศึกษา ผู้วิจัยสรุปแยกประเด็น
ได้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลการศึกษาพบว่า

1.1 ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามา
มีบทบาทในการสิ่งแวดล้อมโดยกรมป่าไม้ ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาประจำที่ วนอุทยานภูผาวัว โดย
จัดตั้งสำนักงานชั่วคราว ที่บริเวณทางขึ้นน้ำตกตาดสูง และน้ำตกตาดยาว มีหน้าที่ดูแล
อุทยานภูผาวัว โดยดูแลสภาพทั่วไป การรักษาความสะอาด การดูแลและป้องกันไฟป่า ตลอดจน
จนอำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้หน่วยงานของกรม
ป่าไม้ยังดำเนินการจัดฝึกอบรม การป้องกันไฟป่าให้กับชาวบ้านโคกโก่งทุกปี เพื่อให้ชาวบ้าน
ได้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ชุมชนตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และร่วมกัน
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร เกิดจากจิตสำนึกของชุมชน
ที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งเสริมให้เกิดการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการนำเสนอการแสดง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชมและศึกษาวัฒนธรรม ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนรักและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ในขณะเดียวกันการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็เปรียบเสมือนดาบสองคม หากการนำเสนอมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบการแสดง ขาดความระมัดระวังอาจก่อให้เกิดการเข้าใจผิดได้ และในขณะเดียวกัน ชุมชนอาจรับ วัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่พึงประสงค์จากนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้น ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรดำเนินการอย่างระมัดระวัง มีการวางแผน และมีการประเมินผลติดตามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

1.2 ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้ ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ระหว่างนักท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประสานระหว่างเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกในชุมชนเกิดพัฒนาการ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงพอประมาณ การจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นผลให้ชุมชนมีความสามัคคี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และประทับใจ ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสได้ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน แต่อย่างไรก็ตามในการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้น นักท่องเที่ยวต้องตระหนักว่า ตนเองเดินทางมาเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ดังนั้น การอำนวยความสะดวก อาหารการกินในขณะที่อยู่ร่วมกับชุมชนนั้น นักท่องเที่ยวจะต้องปรับตนเองให้เข้ากับวิถีชุมชน ไม่ใช้การพยายามยึดยึดวัฒนธรรมใหม่ให้กับชุมชน

1.3 การพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกวิธีหนึ่ง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สมาชิกในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ และที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ส่งผลให้ทรัพยากรบุคคลได้รับการพัฒนาในที่สุด

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลจากการศึกษาพบว่า

2.1 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ชาวบ้านโคกโก่งมีส่วนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนี้

2.1.1 การป้องกันไฟป่า โดยผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะเข้าไปจัดทำแนวป้องกันไฟป่าในฤดูแล้ง

2.1.2 การดูแลรักษาในเรื่องความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก และป่าไม้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และจัดให้มีภาชนะรองรับขยะในสถานที่ท่องเที่ยว และเมื่อชาวบ้านพบเห็นขยะก็จะดำเนินการจัดเก็บไปทิ้งในถังขยะที่จัดไว้

2.1.3 สอดส่องดูแลไม่ให้มีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายป่าและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว

2.1.4 เป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและประโยชน์ของป่าในบริเวณวนอุทยานภูผาแก้ว การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติเกิดจากจิตสำนึกของชุมชนที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์และได้อาศัยทรัพยากรป่าไม้เหล่านี้ เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ และอาหารป่าอื่นๆ

2.2 ด้านการส่งเสริมการตลาด การให้บริการ และการนำเที่ยว ชาวบ้านโคกโก่งเข้าไปมีส่วนร่วมดังนี้

2.2.1 ด้านการส่งเสริมการตลาด

- 1) จัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์
- 2) จัดทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อส่งจำหน่าย
- 3) ร่วมกับสหกรณ์การเกษตรอำเภอภูผาอินารายณ์ จัดทำร้านค้าเพื่อจำหน่ายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง
- 4) จัดทำศูนย์แพทย์แผนไทย เปิดและให้บริการนวดแผนโบราณแก่นักท่องเที่ยว
- 5) เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานของรัฐเช่น พัฒนาชุมชนอำเภอภูผาอินารายณ์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

6) จัดทำสื่อและประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำ ซีดี รวบรวมการแสดง ด้านศิลปวัฒนธรรมจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

7) นำสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ไปแสดงในนิทรรศการต่าง ๆ ที่เอกชนและส่วนราชการจัดขึ้น

2.2.2 ด้านการให้บริการและการนำเที่ยว

1) ให้บริการด้านที่พัก โดยเปิดเป็นบ้านพักชุมชน (Home Stay)
2) ให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยในชุมชน

3) นำเสนอกิจกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งสาธิตกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น การจักสาน การทอผ้า และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4) นำเที่ยวชมธรรมชาติในวนอุทยานภูผาแว้ว โดยจัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้คำแนะนำช่วยเหลือ

5) อำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวในทุกกรณี

2.3 ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวบ้านโคกโก่งเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการดังนี้

ในการดำเนินการจัดการแสดงและเผยแพร่วัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวเป็นแนวคิดร่วมกันของชาวบ้านโคกโก่งเอง โดยมีการประชุมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยมีรูปแบบการต้อนรับและการจัดแสดงต้อนรับ เป็นการนำเสนอการแสดงศิลปและวัฒนธรรมของชาวไทย การรับประทานอาหารร่วมกัน แบบพาสายแลง (การรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน) อาหารที่ต้อนรับโดยส่วนใหญ่ เป็นอาหารพื้นเมือง การดื่มเหล้าพื้นเมือง ซึ่งชาวไทยเรียกว่า เหล้าช้าง หรือเหล้าเถลย นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในศิลปวัฒนธรรมการแสดงของชาวบ้าน ประทับใจในการต้อนรับ รวมทั้งประทับใจที่ได้เข้าพักอาศัยร่วมกับชาวบ้าน และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชาวบ้านเป็นอย่างมาก และนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวที่บ้านโคกโก่งจะเดินทางกลับมาเที่ยวที่นี่อีก เพราะมีความประทับใจในอัธยาศัยไมตรี การต้อนรับ การแต่งกายที่สวยงาม การพูดจา และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทย

โดยสรุป ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้าน โลกโวก่ง ทำให้ชุมชนเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม จะมีการประชุมปรึกษาหารือกันทุกครั้ง
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทุกขั้นตอนของการทำงานจะมีการแบ่งงานกันทำ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ลงตัวจึงยังไม่พบปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละคณะ สมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมกันทุกครั้ง เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์และประเมินข้อดี ข้อเสีย ของชุมชน

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของชุมชนบ้าน โลกโวก่ง ถึงแม้ว่าจะได้รับความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจกันอย่างดีจากสมาชิกของชุมชน ตลอดจนข้าราชการในพื้นที่ หากแต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างจริงจังและเต็มที่นัก เนื่องจากหน่วยงานราชการบางส่วนให้ความช่วยเหลือไม่ต่อเนื่อง และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนน้อย ทำให้ความเข้มข้นของการดำเนินงานไม่เต็มที่ การบริหารจัดการของชุมชนบ้าน โลกโวก่ง สมาชิกมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ก็จริงอยู่ แต่ทั้งนี้จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ทั้งในการประสานงานกับภายนอก การต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ จุดเริ่มต้น การแจกจ่ายหรือมอบหมายงานแก่สมาชิก ฯลฯ ล้วนมาจากการเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน แล้วมาสอบถามความสมัครใจเพื่อหาข้อยุติจากการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนจึงยังคงมีลักษณะแบบเดิม คือการยอมรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำ การแบ่งภาระหน้าที่กันไม่เป็นทางการ โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มเป็นหลัก การแบ่งหน้าที่กันไปตามธรรมชาติ คือ ใครถนัดในเรื่องใดก็ให้ทำเรื่องนั้น ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้

3. สภาพการพัฒนาจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.1 สภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชน นั่นคือ สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น รายได้จากการจำหน่ายสินค้าทั่ว ๆ ของร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน รายได้จากการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ชาวบ้านสามารถฝากขายสินค้าได้

รายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเปิดเป็นบ้านพักนักท่องเที่ยว การแสดง การจัดทำอาหาร รวมทั้งเงินรางวัลพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในบริการของชุมชน รายได้จากการให้บริการนวดแผนไทย มีกลุ่มนวดแผนไทย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก่อให้เกิดการเพิ่มพูนรายได้ในครัวเรือน และรายได้รวมของชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดการหมุนเวียนของเงินตราภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านซื้อสินค้าทั่วไปมาจำหน่ายในร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน และร้านค้าของบุคคลทั่วไปในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของรายได้ส่งผลให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมได้ เช่น การใช้สินค้าที่มีราคาแพง การรูดคิบบของระบบธุรกิจการขายตรง และการรับกระแสทุนนิยมตะวันตกได้

3.2 สภาพการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโลกไก่อังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยเอาไว้อย่างดี สังคมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน และยึดกันไว้ได้โดยที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ค่านิยมของชาวบ้านที่เด่นชัดคือ การยึดถือความดีตามพระพุทธศาสนา และมีความสามัคคีในหมู่ชาวผู้ไทยด้วยกัน เป็นหมู่บ้านที่ปลอดจากยาเสพติด เด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาชุมนุมทำให้ชุมชนยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ เช่น มีการแต่งงานกับชาวต่างประเทศ รวมทั้งการที่ต้องนำเสนอการแสดงฟ้อนรำต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมการแสดงทำให้ชาวบ้านมีความจำเป็นที่จะต้องซื้อเครื่องสำอางค์นั้น การที่ต้องมีการแสดงบ่อย ๆ ทำให้ชาวบ้านต้องใช้สินค้าฟุ่มเฟือยเหล่านั้น ดังนั้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นก็ต้องบริโภคสินค้าที่มีราคาแพงและมีคุณภาพดีตามค่านิยมสมัยปัจจุบันอันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

3.3 สภาพการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม จากการศึกษาพบว่า เมื่อดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณ วนอุทยานภูผาหัว ได้รับการดูแลเอาใจใส่ จากชาวบ้านในชุมชน และหน่วยงานของรัฐเพิ่มมากขึ้น ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรให้มีสภาพดียิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งผลกระทบต่อชุมชนด้านสภาพแวดล้อมคือ มีปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้นทั้งในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และชุมชนซึ่ง

ชุมชนพยายามที่จะกำจัดด้วยวิธีการเผาหรือฝัง แต่ชุมชนยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะหรือวิธีการกำจัดขยะที่ถูกวิธีดังนั้นในจุดนี้จะเป็นปัญหาซึ่งชุมชนจะต้องแบกรับ และหาทางแก้ไขต่อไป นอกจากนี้การเดินป่าของนักท่องเที่ยวบางกลุ่มยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาเนื่องจากการเข้าไปรบกวนสัตว์ป่าบางชนิด เช่นพืชหรือสัตว์เล็ก และยังพบอีกว่ามีการขีดเขียนและแกะสลักชื่อหรือสัญลักษณ์บนก้อนหิน หรือต้นไม้ในแหล่งธรรมชาติ และยังมีการลักลอบนำกล้วยไม้ป่า หรือพันธุ์ไม้จากธรรมชาติ รวมทั้งมีการตัดไม้และล่าสัตว์ป่า ซึ่งไม่ปรากฏว่าในส่วนหลังนี้ เกิดจากฝีมือของกลุ่ม หรือคณะบุคคลใด

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงหลายประการและสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านโคกโก่ง ตำบลลูกหว้า อำเภอภูผินารายณ์ เกิดขึ้น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชุมชนมีปัจจัยเกื้อหนุน ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำ เครือข่ายนวัตกรรม และการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่ารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของบ้านโคกโก่งเกิดขึ้นได้ เนื่องจากบ้านโคกโก่งมีทรัพยากรธรรมชาติ คือ มีน้ำตกคาดสูง น้ำตกคาดยาว และสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้ บ้านโคกโก่งยังมีทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งได้แก่ สมาชิกในหมู่บ้าน ที่มีความสมัครสมานสามัคคี และมีความพร้อมเพรียงกัน มีองค์กรทางสังคมคือ สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ยึดถือและเหนียวแน่นในวัฒนธรรมท้องถิ่น มีองค์กรทางสังคมอื่น ๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือและอนุเคราะห์ เช่น องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน เป็นต้น นอกจากนี้ บ้านโคกโก่ง ยังมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำที่เป็นทางการได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อาจารย์ใหญ่ เจ้าอาวาส ผู้นำที่ไม่เป็นทางการเช่น จะง่า หมอเหยา ประชาชนอาวุโส ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นอกจากนี้การปลูกฝัง และจัดเกล้าโดยกระบวนการและวิถีชุมชน ของชาวบ้านโคกโก่ง ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เช่น ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ป่าคอนเจ้าปู่ การสร้างขวัญและกำลังใจ โดยพิธีเหยาสำหรับผู้ที่เจ็บป่วย การให้กำลังใจ และก่อความผูกพันโดยการบายศรีสู่ขวัญ การจัดพิธีเลี้ยงเจ้าปู่หรือหอมแห่สักข์ อันถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในชุมชนมีการรับนวัตกรรมซึ่งเกิดจากการมีบุคคลภายนอกเข้ามาสู่ท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนา

ตนเอง รวมทั้งได้รับการบริการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ โดยหน่วยงานของรัฐ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในชุมชน นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังส่งผลให้ชุมชนเกิดความตระหนักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และหวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ที่มีข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าภายในสังคมอยู่กันอย่างมีระบบ ในแต่ละระบบจะมีส่วนหรือระบบย่อย ๆ ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของตนจะก่อให้เกิดการปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุลอยู่แล้ว สิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน มีการเปลี่ยนแปลง ไปอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบ จากการศึกษาของบุคคลและสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย นั่นคือศักยภาพของการพัฒนาแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) ทรัพยากรมนุษย์ 3) องค์การทางสังคม 4) ภาวะผู้นำ นั่นคือ ชุมชนใดมีปัจจัยครบ 4 ปัจจัย ก็ย่อมที่จะมีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่า ชุมชนอื่น ๆ และปัจจัยส่วนที่สองคือ ปัจจัยที่ 5) เครือข่ายนวัตกรรม เป็นส่วนที่เกิดขึ้นในชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อนแล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ก็โดยการติดต่อกันระหว่างคนต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่างวัฒนธรรมกัน และปัจจัยสุดท้ายปัจจัยที่ 6) การฝึกอบรมชุมชนใดมีประชากรที่ได้รับการฝึกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนาเพิ่มขึ้น หมู่บ้านโคกโก่งได้รับการฝึกอบรมจากภาครัฐ ดังนั้น จึงเกิดการพัฒนามากกว่าชุมชนอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมที่กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม แต่มนุษย์ไม่ได้เป็นสัตว์สังคมโดยกำเนิด เพราะมนุษย์ยังไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยมี ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ศาสนา สื่อมวลชน เป็นแหล่งสำคัญที่ให้ความคิดกับบุคคลและสร้างพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อในสิ่งต่างๆ ในช่วงชีวิตระยะต่อมา รวมทั้งขัดเกลาให้บุคคลมีบุคลิกภาพต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ

ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาด การให้บริการและการนำเที่ยว การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเช่น การป้องกันไฟฟ้า โดยผู้นำชุมชน และชาวบ้านจะเข้าไปจัดทำแนวป้องกันไฟฟ้าในฤดูแล้ง การดูแลรักษา

ในเรื่องความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติเช่นการจัดให้มีภาชนะรองรับขยะ ในสถานที่ท่องเที่ยว การสอดส่องดูแลไม่ให้มีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายป่าและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและประโยชน์ของป่าไม้บริเวณวนอุทยาน ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากจิตสำนึกของชุมชนที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ด้านการส่งเสริมการตลาด ชุมชนดำเนินการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยว ซึ่งในกระบวนการด้านการตลาดชุมชนมีการดำเนินการอย่างครบวงจร ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การตั้งราคา การจัดจำหน่าย ซึ่งมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือในภายหลัง โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคา หรือวิธีการจัดจำหน่าย ล้วนเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งสิ้น ด้านการให้บริการและการนำเที่ยว ดำเนินการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว คือ การให้บริการในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และของที่ระลึก การให้บริการด้านที่พัก การให้บริการนำเที่ยวเดินป่า การจัดการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การพ้อนรำผู้ไทย การรำมวยโบราณ และการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญแก่นักท่องเที่ยวด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดขึ้นโดยความมือของชาวบ้าน โลกไก่อเอง โดยได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันและให้การต้อนรับตามวิถีท้องถิ่นที่ดำเนินการสืบทอดกันมา ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดสมาชิกในชุมชนเข้าไปส่วน โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมคือมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทุกขั้นตอนของการดำเนินการสมาชิกในชุมชนมีการจัดสรรและแบ่งปันหน้าที่กันตามความสามารถและความสมัครใจของแต่ละบุคคล โดยมีการแบ่งทีมงาน มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ลงตัวดังนั้นการดำเนินการจึงยังไม่พบปัญหาในการแบ่งปันผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละคณะสมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมกันทุกครั้ง และมีการสอบถามข้อบกพร่องในการดำเนินการ และวางแผนร่วมกันปรับปรุงแก้ไข

สภาพการพัฒนาจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการไหลเวียน และกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และเกิดการไหลเวียนสู่ชุมชนใกล้เคียงนอกจากนี้รายได้ที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเกิดการกระจายรายได้ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านโลกไก่อังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยเอาไว้เป็นอย่างดี สังคมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคลองต่อเนื่องกัน และยึดกันไว้ได้โดยที่มีความ

สัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ค่านิยมของชาวบ้านที่เด่นชัดคือ การยึดถือความดีตามพระพุทธศาสนา และมีความสามัคคีในหมู่คณะเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด เด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

สภาพการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณ วนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชุมชนเพิ่มขึ้น และหน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญ โดยการส่งเจ้าหน้าที่มาประจำ ส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนสู่ผืนป่าอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า ผลเสียที่ตามมาคือนักท่องเที่ยวบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มวัยรุ่น และเป็นนักท่องเที่ยวจากรัฐบาลไม่ได้มาในรูปแบบกรู๊ปทัวร์ ยังขาดจิตสำนึก โดยการลักลอบนำเอากล้วยไม้ป่า หรือสิ่งที่เป็นธรรมชาติอื่น ๆ ออกมาในขณะที่เจ้าหน้าที่ผลอเลอ ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะได้รับการดูแลจากชุมชนโดยการจัดเก็บและทำลายโดยการฝังและเผาแล้วก็ตาม ดังนั้นในขณะนี้รัฐและชุมชนควรให้ความร่วมมือกันในการจัดทำสถานที่กำจัดขยะหรือเผาขยะที่เป็นไปตามหลักวิชาการ และไม่มีมลภาวะแก่ชุมชน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่งจัด ในเชิงบวกบ้านโคกโก่งยังคงมีการอนุรักษ์ ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นได้อย่างเหนียวแน่น ความสัมพันธ์ในชุมชนยังดำเนินไปในระบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีการเผยแพร่วัฒนธรรมชุมชนโดยการนำเสนอด้วยรูปแบบของการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน และก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชนบท นับได้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาชนบท เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อีกวิธีหนึ่ง โดยการดำเนินการจะต้องมีการติดตามและผลประเมินผล เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีชุมชนต่อไป ในเชิงลบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่งในเรื่องของการจัดการนั้น ยังขาดการประสานงานระหว่างส่วนราชการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประสาร พันธุ์สิมา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประสานงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หัวหิน – ชะอำ ที่พบว่าจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย แผน และการดำเนินการในแนวตั้ง โดยหน่วยราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และหน่วย

งานรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ประกอบการเชื่อมโยงในแนวนอน โดยการประสานนโยบาย แผน และการดำเนินการในระหว่างหน่วยราชการในระดับเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานการพัฒนาระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งถูกแบ่งแยกพื้นที่การบริหารราชการออกจากกัน ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวและตอบสนองต่อความต้องการนั้น โดยเฉพาะการพัฒนาของเอกชน นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้าไปเดินป่าในวนอุทยานภูผาหัว อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เนื่องจากการเข้าไปรบกวนการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิบูลย์ วงศ์กุลธนกิจ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทแพ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และเป็นเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัด การพัฒนาที่เกิดขึ้นย่อมเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิม มีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิมมากที่สุด ข้อสำคัญที่ควรตระหนักคือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่ให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. รัฐควรจัดตั้งกองทุนหรือสนับสนุนด้านเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีแม่บ้านให้หลากหลายและเพียงพอต่อการดำเนินงาน อันจะเป็นการสร้างอาชีพและเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้แก่กลุ่มสตรีแม่บ้าน ได้มีกิจกรรมแบบครบวงจรเกิดขึ้นในอนาคต
2. รัฐควรให้การช่วยเหลือติดตามงาน และศึกษาดูงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่นอื่นเพื่อนำมาปรับปรุงเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรจะมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. ควรมีการศึกษาลักษณะการพัฒนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหมู่บ้านผู้ไทยในจังหวัดอื่นๆ
3. ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเชิงปริมาณควบคู่กับการศึกษาเชิงคุณภาพ